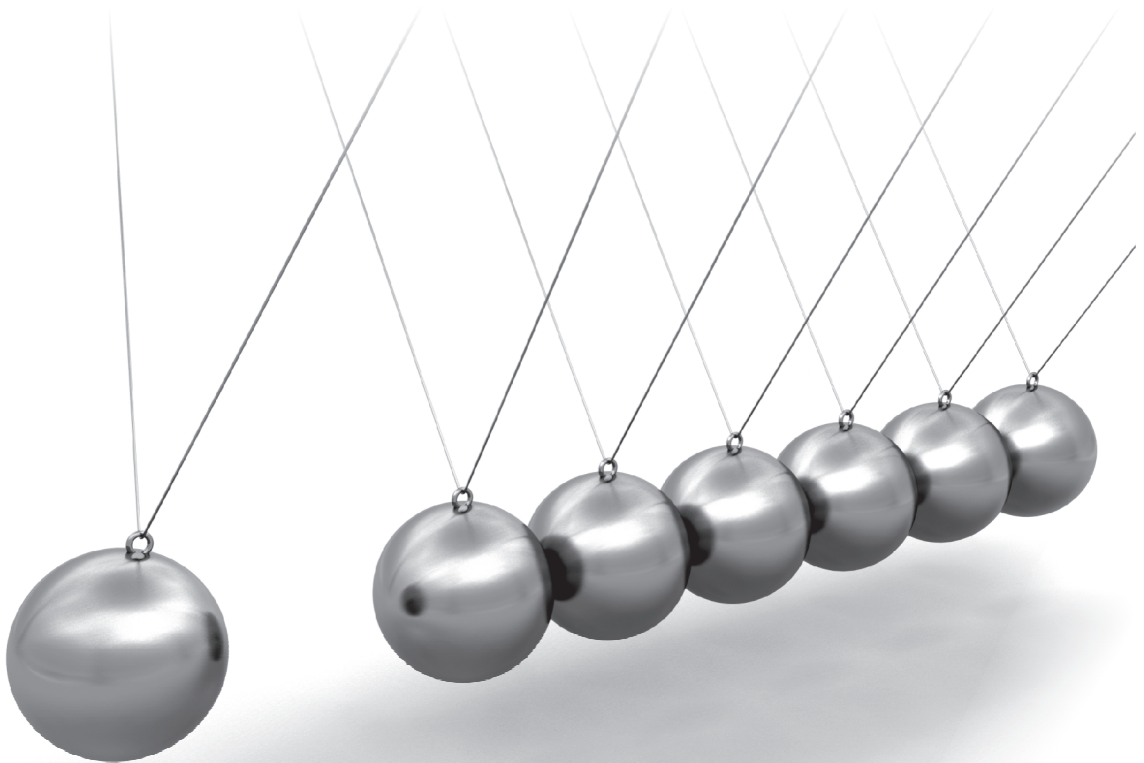

Образовање у време ковид кризе Где смо и куда даље

Вера Спасеновић (уредница)

1838

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Филозофски факултет, Универзитет у Београду | 2021

1838

**бразовање у
време ковид кризе
Где смо и куда даље
*Зборник радова***

Вера Сјасеновић (уредница)

Едиција *Човек и друштво у време кризе*

Образовање у време ковид кризе

Где смо и куда даље

Зборник радова

Вера Спасеновић (уредница)

Београд 2021.

Издавач

Универзитет у Београду – Филозофски факултет

Чика Љубина 18–20, Београд 11000, Србија

www.f.bg.ac.rs

За издавача

Проф. др Миомир Деспотовић,
декан Филозофског факултета

Рецензенти

Проф. др Драгана Павловић Бренеселовић,
Филозофски факултет Универзитета у Београду

Проф. др Слађана Зуковић,
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду

Проф. др Марија Марковић,
Филозофски факултет Универзитета у Нишу

Лектор

Невена Мрђеновић

Дизајн корица

Ивана Зорановић

Припрема за штампу

Досије студио, Београд

Штампа

ЈП Службени гласник, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-6427-177-6

Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира
Филозофски факултет Универзитета у Београду.

САДРЖАЈ

- 7 | *Вера Сјасеновић*
Предговор
- 9 | *Радован Анђионијевић*
Програми образовања на даљину и својства
њихове реализације
- 23 | *Биљана Бодрошки Сјариосу*
Корона-криза: време за педагошка преиспитивања
- 39 | *Јелена Врањешевић*
Социоемоционално учење и резилијентност у доба кризе:
перспектива родитеља
- 55 | *Нађаша Вујисић Живковић*
Педагошки рад у време пандемије – две студије случаја
- 67 | *Живка Крњаја*
Предшколско васпитање и образовање у време „корона
кризе”: физичка изолација и „ефекат тунела”
- 83 | *Невена Мићранић*
Увек цртамо: вртић „на даљину” у време ковид-19 кризе
из дечје перспективе
- 101 | *Лидија Мишкељин*
Приступи образовне политике предшколском васпитању и
образовању у доба кризе
- 119 | *Нађаша Николић*
Образовање у онлајн окружењу: изазов за
наставничку професију
- 133 | *Драјана Пурешевић*
Вртић на даљину у време ковид-19 кризе
– перспектива родитеља
- 151 | *Јелена Секулић*
Настава у доба кризе: о чему брину наставници

- 169 | *Мирјана Сенић Ружић*
Ка критичком дигиталном образовању: како развијати дигиталну писменост?
- 183 | *Вера Сјасеновић*
Одговор просветних власти на актуелну кризу: виђење практичара
- 199 | *Милан Сјанчић*
Чему оцењивање у доба кризе: перспективе наставника на друштвеним мрежама
- 215 | *Александар Тадић*
Образовање на даљину или удаљавање од образовања – осврт на школовање у руралним подручјима
- 231 | *Емина Хебиб*
Школска клима у време пандемије вируса корона
- 247 | *Зорица Шаљић*
Пружање додатне подршке ученицима у ванредним условима образовања

Драгана Л. Пурешевић*

ВРТИЋ НА ДАЉИНУ У ВРЕМЕ COVID-19 КРИЗЕ – ПЕРСПЕКТИВА РОДИТЕЉА

Апстракт: Овим радом желели смо да прикажемо аутентичне приче родитеља о вртићу на даљину у време ковид-19 кризе. Кроз наративни интервју вођен са 17 родитеља разговор смо фокусирали око пет тема: пандемија као животно поглавље; кључни догађај; значајни други; будући сценарији; праксе које су остале са нама. Свака тема на јединствени начин отвара значајне увиде и пројектује одређене слике вртића и улогу породице у периоду изолације узроковане корона вирусом. Препознате слике које износимо у закључном делу рада отварају прилику за преиспитивање уверења која смо као професионалци у овом истраживању подржали, а ка чему заправо треба да тежимо, узимајући у обзир уверења на којима се темељи овај рад.

Кључне речи: предшколско васпитање и образовање; ковид-19; доминантне слике вртића и породице

Увод

Једанаестог марта 2020. године, Светска здравствена организација (СЗО) прогласила је глобалну пандемију због убрзаног ширења корона вируса у преко 100 земаља света (Weaver & Svanck, 2020). Кривуља оболелих и даље варира¹ и у време настајања овог рада доноси нова жаришта, где нико није поштеђен личних губитка и борби на различитим животним пољима.

Свет се налази пред изазовом за који није био спреман, али који је морао да пригрли и носи се најбоље што може са новонасталом ситуацијом. Уз „извлачења” последњих атома снаге у здравственом систему, економских пукотина, политичких затезања ни образовни систем није остао непогођен променама изазваним корона вирусом.

* Драгана Пурешевић, асистент на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, dragana.puresevic@f.bg.ac.rs

1 Детаљније на <https://covid19.who.int/>

Затварање вртића, школа и универзитета утицало је на све актере васпитно-образовног процеса (Vlachos et al., 2021). Ова мера у неким земљама и даље траје (Hale et al., 2021)² с тим да је претежно усмерена на основне и средње школе, мање на универзитете, а понајмање на ниво предшколског васпитања и образовања. Истраживачи се питају, да ли ће деца која су одрасла за време пандемије мислити о себи као о изгубљеним генерацијама, чији су животи пали под сенку тренутне ситуације (Robison, 2020).

Многобројна истраживања су се појавила у области образовања и како се различити актери васпитно-образовног процеса сналазе у новонасталој ситуацији (Daniel, 2020; Pokhrel & Chhetri, 2021). И док се хиперпродукција истраживања у пољу образовања обликована ковид-19 пандемијом не смањује, као једна од приоритетних тема која искрсава јесте како се породица и породично окружење мењају и прилагођавају новонасталој ситуацији (Vanderhout et al., 2020). Прегледом стручних и научних чланака, те сајтова истакнутих организација (UNICEF, WHO, Save the Children), које су продуковале највише брошура и истраживања на тему породице у време пандемије, показују се да је прича претежно усмерена на то шта родитељи/старатељи треба да раде у односу на децу и како да поступају у време пандемије. Најчешће се може приметити да истраживања обилују саветима и смерницама како да родитељи буду модели хигијенских навика; како да подстичу децу да постављају питања и исказују своје емоције током пандемије; како се изборити са стресом; како очувати хармонију у породици итд. (UNICEF, 2020; WHO, 2020). Поред свега овога, истраживања су претежно била усмерена на перспективу родитеља о томе како се одвијало учење од куће, шта су биле препреке и ко им је био подршка како би учење било успешно (Bhamani et al., 2020; Daniela et al., 2020; Murray, 2021).

Породицама није било лако у том првом таласу пандемије, посебно јер се од њих очекивало да много тога знају, да много тога треба да ураде иако је наравно циљ био да се породице максимално релаксирају. Може се рећи да су разни захтеви изазвали обрнут ефекат – превелику одговорност и затрпаност најразличитијим саветима иза чега стоји једна слика родитеља као свемоћних „жонглера” између посла, куће, вртића, школе...

Уверења од којих полазимо, а која обликују ово истраживање су:

- да је породица примарни васпитач своје деце те је њихова перспектива, кроз дељење њиховог искуства о протеклом

2 За детаљније информације погледајте мапу која прати тренутно стање у свету ourworldindata.org/grapher/school-closures-covid

периоду, неизоставна за грађење квалитетног предшколског васпитања и образовања;

- да су родитељи више од „извођача” активности, задатака и пасивних посматрача васпитно-образовног процеса;
- да је битно питати родитеље шта је за њих важно и шта би волели у односу на себе и своју децу, како бисмо успоставили темеље за даље грађење партнерства као вредности по себи, где примарна улога професионалаца није корективна, саветодавна већ разумевање позиције другог као и развијање механизма којима се гради поверење и размена са породицом (MPNTR, 2018; Pavlović Breneselović, 2012).

Сходно предоченим налазима истраживања на светском нивоу, и уверењима на којима почива ово истраживање желели смо да дођемо до аутентичних прича родитеља и њиховог виђења вртића у периоду изолације³. Како су проводили дане са својом децом, које су стрепње и страхове имали, ко им је био подршка, каква је била сарадња са вртићем у периоду изолације, те како праве везе између догађаја који су им важни и како их интерпретирају, што има за циљ „увођење реда у свет који се непрестано мења” (Ricoeur, 1984, према Vilig, 2016, стр. 312). Истраживање је конципирано око пет кључних тема које су покренуте кроз наративни интервју са родитељима:

- I Пандемија као животно поглавље
- II Кључни догађај
- III Значајни други
- IV Будући сценарији
- V Праксе које су остале са нама

Свака наведена тема праћена је својим подтемама, а које ће се поменути у свакој целини понаособ даље у раду.

Полуструктурирани наративни интервју са родитељима реализовали су студенти треће године основних академских студија педагогије Филозофског факултета Универзитета у Београду у оквиру студентског истраживачког рада на предмету Предшколска педагогија. Студенти су претходно припремљени за спровођење наративног интервјуа кроз ишчитавање литературе, разумевање шта значи бити наративни истраживач (ниво сензибилности који треба да развију), како се крећу кроз протокол истраживања и које теме отварају са родитељима.

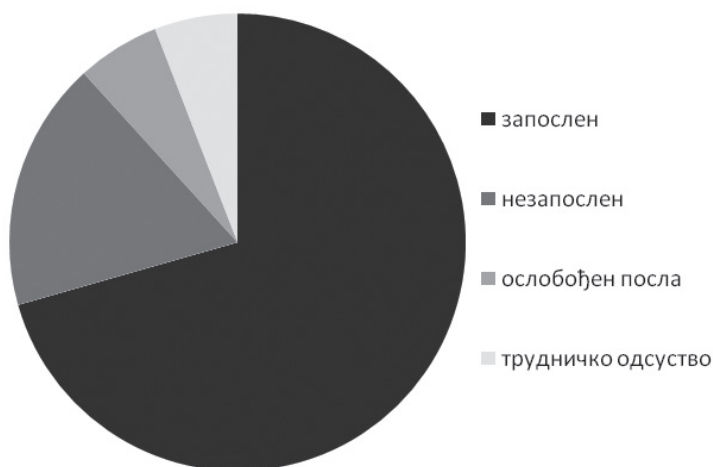
3 У Републици Србији, ванредно стање проглашено је 15. марта 2020. године услед пандемије изазване корона вирусом. Ванредно стање се прекида одлуком Владе и кризног штаба 6. маја 2020. године.

У истраживању је учествовало 17 родитеља из различитих градских и приградских места у Србији. Сви родитељи су претходно упознати са сврхом истраживања и уз њихову сагласност приказујемо кључне налазе истраживања.

Породични контекст

Наративни интервју започет је питањима о контекстуалним чињеницима који су обликовали искуства породица за време изолације – радни статус родитеља у периоду изолације, структура породице (број деце у породици, да ли је породица нуклеарна или проширена) и да ли живе у сеоској или градској средини. Увид у контекст живљења породице допринео је да се истраживачи боље упознају са родитељима са којима су водили интервју као и да реферишу на контекст током интервјуа како би боље разумели шта су родитељи хтели да поруче.

За време изолације дванаест родитеља је било запослено (осам је ишло на посао, четворо је радило од куће), троје је било незапослено, а један родитељ је био ослобођен рада за време короне због политике фирме која је подразумевала да сви родитељи који имају децу млађу од 12 година буду ослобођени посла, док је један родитељ био на трудничком одсуству (Графикон 1).

Графикон 1: Радни статус родитеља за време изолације

Све породице су нуклеарне породице, са једним дететом или више деце. Од седамнаест интервјуисаних родитеља, један са својом породицом живи у сеоској средини, један је боравио на селу у периоду изолације, а остали су из градских средина.

I Пандемија као животно поглавље

Као важно животно поглавље у овом раду одабрали смо период изолације узроковане пандемијом ковид-19. Овај период смо узели као релевантан, јер смо желели да сазнамо да ли се и како се мењао ритам породице (организација у време изолације), односно од чега је то зависило, како се то пројектовало на сарадњу са вртићем и на који начин су породице одржавале контакт са њим.

Ритам породице у периоду изолације

Неспорно је да је породицама овај период био прилично тежак, пун неизвесности и питања. У том периоду свака породица је имала свој ритам (ритам породице) који је обликован спрам:

- (Не)запослености родитеља и флексибилности послодавца и колега.
- *Запослени родитељи.* „Када сам чула на телевизији да је проглашена ванредна ситуација и да дете неће ићи у вртић, уплашила сам се како ћемо мој супруг и ја, јер смо обоје запослени. Шта ћу са дететом? Ко ће ми дете чувати?” /P10/

Родитељима је ово најтеже пало јер су стално осећали умор: „.... дођем уморна, а морам са дететом да проводим време кроз игру, шалу.... било је прилично напорно.” /P4/ И што су како кажу добили улогу *супер-родитеља* за коју нису били спремни: „Морали смо да радимо свој посао паралелно да њих анимирамо, да будем на конференцијама, да им објаснимо да морају бити тихи, нисам очекивала да ћу бити супермен.” /P6/

- *Флексибилна политика рада на послу.* Родитељи наводе да им је у овим кризним тренуцима било значајно уколико је политика рада на послу флексибилна или уколико су могли да праве интерне договоре са колегама: „Имала сам срећу са колегиницама на послу, па сам могла да се договорим са мојом главном сестром да ми комбинује смене, да ми стално ставља ноћну.” /P15/

- *Незайослени родитељи.* „Мој супруг и ја нисмо радили и у то време нисмо имали никаквих обавеза, па смо могли доста времена да проводимо са Т него раније.”/P2/
- *Задаћака које су добијали од вртића.* „Значи, у току дана и пре подне васпитачица шаље оно што је за рад. Типа да ли треба да се научи песмица, да се нацрта нешто... Дођем кући, средим се, после 17h узмемо да видимо шта има да се пошаље.” /P3/

У вези са претходно побројаним питали смо родитеље *шћа им је било ошјежавајуће* у односу на усклађивање ритма са вртићем:

- *Динамика слања задаћака.* Родитељима који раде је било најтеже да испостују рокове за слање задатака: „није ми одговарало да то завршимо пре подне или у неко време до ручка, јер ми то до тада нисмо могли да испунимо. Поготово у данима када сам радила тада није било шансе да успем да пошаљем задатке на време... било би добро да су васпитачице оставиле мало више времена да урадимо то у време када нама одговара, а не као да треба да их оцене!” /P11/
- *Искравности задаћака.* „Ух па искрено прибојавала сам се највише колико ће ти задаци бити добро урађени. Не због повратне реакције него јер је главни део увек био на васпитачицама, а на родитељима је било да понекад ураде неки задатчић и то је све.” /P11/
- *Без ѿвратне информације и ѿдршке.* „...мислим да је показана крајња незаинтересованост према продукцима који се постижу вршењем задатака или активности, нама родитељима је мало објашњено шта треба да радимо.”/P16/
- *Недостатак материјала.* „Било је тешко набавити материјал. На пример, кад кажу темпере или бојице, а тада нису радиле све продавнице, или следећи дан треба глина, па трчи, тражи, набављај.” /P18/
- *Неосетљивости на ѿродични контекст.* Кроз одговоре родитеља испоставило се да је ритам постављања задатака, количина задатака, одговарао родитељима који нису запослени јер су могли да се посвете задацима, док је запосленим родитељима ритам који је био стриктан, био јако отежавајућа околност, те да су очекивали већу сензибилисаност васпитача на контекст у ком су се нашли. „Искрено, сада се ја већине тих задатака не сећам од силног стреса, али знам да смо свакодневно имали задатке, типа, пошаљу нам неки линк, одштапајте то, допуните то и то, правите то и то, онда сликаш и пошаљеш у

групу, није било прилагођено ситуацији у којој се и родитељи налазе.” /P4/

Комуникација породица и вртића

Родитељи и васпитачи у свим анализираним транскриптима су се договарали путем вајбера, а најчешће су комуницирали због задатака које је било потребно урадити. Родитељи сматрају да је одржавање комуникације са вртићем и те како било потребно за њих као родитеље и за њихову децу и то првенствено због:

- *Вршњака*. Деца су имала прилику да виде своје вршњаке путем фотографија, они су им највише недостајали. „Лепо им је било кад виде другаре или тако неке идеје и већином видим да су деца једва чекала да се врате са другарима у вртић.” /P10/
- *Информисања*. Родитељима је било значајно јер су могли да прате задатке, да се информишу, али их је у исто време оптерећивало када на вајбер стигну преписке или фотографије које нису у вези са покренутом темом: „Па мало ме оптерећују, пишу много, куцају, немам ја времена баш толико за то.” /P16/

II Значајан догађај

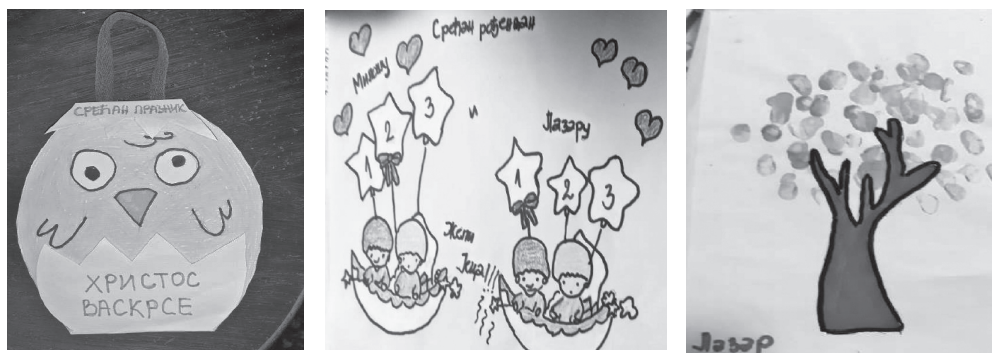
Покретањем ове теме желели смо да сазнамо шта су родитељи издвајали као кључне догађаје за време изолације и зашто су баш њих издвојили, као и на који начин су учествовали у раду вртића?

Догађај

Као значајне догађаје родитељи бирају активности које су деца добијала путем вајбера, а у којима су најчешће и они као родитељи учествовали.

Активности су обично иницирали васпитачи у виду „домаћих задатака” за које родитељи кажу да их је било доста и да су задаци махом били једнолични и шаблонизовани и да то деци није „држало пажњу”. „Искрена да будем, ништа не бих издвојила. Ми јесмо добијали свега пар пута некакве задатке, међутим деца нису била одушевљена и нису желела да их раде.” /P7/

Активности које су издвајали и које су „уобичајне или се чешће задају” (шаблони које треба да обоје, изрежу, нешто налепе или нацртају) родитељи обично наброје и пређу преко њих, не задржавајући се претерано на њиховом опису (Слика 1)

Слика 1: Активности за време изолације

Кроз анализу транскрипата се показало, да оне активности у којима су деца учествовала на начин да се ангажују, опробају, нешто направе од материјала које имају и које су најчешће „део тренутка”, а не унапред планиране и осмишљене до краја активности, родитељи их много детаљније описују. Ту спада садња цвећа, прављење полигона, боравак у природи, инсталације које су самостално осмишљавали (Слика 2) „Берка и син су заједно смислили полигон, и тај полигон ми је највећи утисак оставио, јер су направили, и препреке, и пехар.”/ P12/

Слика 2: Активности за време изолације

На питање зашто наведене догађаје (оне које брзо прелазе и оне на којима се детаљније задржавају при опису) издвајају као њима значајне, издвајамо одговоре који се могу сврстати у две категорије:

- *Због других родитеља и контаката са вршњацима.* „Било ми је драго да видим на вајберу како други родитељи проводе време са својом децом, да су сви добро и да су заједно. А и детету

је било занимљиво да види шта његови другари раде, пошто није имао прилике да их виђа уживо.”/P11/

- *Због заједнички њроведеног времена са децом.* „Раније када је ишао у вртић, дође кући изрецитује песмицу коју је научио, а сада ја сам њим улазим у процес учења”/P3/; „Заједно смо правили полигоне, опробавали, а онда слали другој деци у групу и чекали да чујемо шта још можемо да изменимо.” /P13/

Овим закључујемо да нису садржаји ти који су остали родитељи-ма у сећању колико оно што се „иза” дешавало, оно што се дешавало у процесу њихове реализације, где су родитељи могли да учествују, буду више укључени у оно што дете ради, да му придају смисао, за разлику од неке раније праксе: „Више проводимо времена са децом сада. Да је као пре не бисмо толико у том смислу посвећивали пажњу јер то раде васпитачи.” /P3/

Учешће

На питање да ли су постојале неке ситуације у којима су они или други родитељи могли нешто да предложе као идеју и да на томе заједно раде као група, одговори су се односили на то да нису давали никакве предлоге, а као разлоге наводе:

- да нису предлагали ништа и то зато јер су у највећем броју случајева сматрали да *они нису стиручни* и да је зато ту васпитач: „Само смо радили шта су оне предлагале и то је то.” /P8/
- да *нису имали времена* због количине својих обавеза, при чему се учешће и ако га је било сводило на коментарисање задатака других породица на вајберу: „Коментарисали смо и могли смо да будемо укључени, само што мене то није занимало, а нисам ни имала пуно слободног времена...” /P4/
- да се *нису осећали њозваним*: „То није ни било тражено од нас, тако да није постојала потреба за било каквим договором.” /P17/ „Ми смо могли да пошаљемо наше идеје, али васпитачице нису посебно одушевљено реаговале на то. Рекле би само „супер, браво” али ништа више од тога, ...нисам стекла утисак да треба да наставим да шаљем своје идеје, па сам убрзо престала. Како је време одмицало, родитељи су све мање предлога писали у групи.” /P11/
- да нису могли да испрате групу због *њреоидиерећености и релевантним њорукама*, те се зато нису укључивали: „Било је и дивних коментара, али је било и свакаквих ствари које нису битне, а које су родитељи слали у групи.” /P5/

III Значајни други

У овом делу рада покушавамо да видимо који су то значајни људи за родитеље у време изолације и да ли и какву су подршку имали у односу на вртић?

Скоро сви одговори родитеља односили су се на то да им је током изолације највише значила подршка:

- *суђружника*, а потом и баке и деке односно својих родитеља уколико су период изолације провели на породичном имању: „Викенд кад је, тад смо ишли код мојих. Ту је двориште, другачија прича него у стану. Напољу си.” /P3/
- *старије деце*, та подршка је била драгоцене јер су они били ти који су бринули о млађима: „старија ћерка се брине око млађих, а она воли са њима да буде, заврши своје обавезе и онда има времена да помогне и млађима у њиховим активностима.” /P14/

Родитељи као подршку у периоду изолације наводе *васијшиаче* тек када их директно истраживачи питају. А њихова подршка се огледала у томе да им појасне задатке које су слали путем вајбер апликације, да су увек били доступни као и да су могли увек несметано све да их питају, али да то никада нису користили, јер „одрале задатак.”/P5/

На питање да ли су за време изолације комуницирали са *стручним сарадницима*, родитељи су најчешће реаговали збуњено и да не знају ко је стручни сарадник у вртићу. Или су говорили да нису имали потребу за педагогом, јер им није требала никаква помоћ: „Срећом, ја сам била у таквој ситуацији да ми то није било потребно, али мислим да ни остали родитељи нису били у контакту са њима.” /P10/ Слика педагога у овом истраживању је као невидљивог сарадника или као саветодавца који је ту ако постоји проблем (Pavlović Breneselović, 2013).

Родитељи су спомињали и *друге родитеље*, али претежно су се одговори односили на то да нису били у контакту са њима јер су сви били „усмерени на своју децу и породице.” /P6/ Они родитељи који су били у контакту рекли су да им је то било драгоцене: „Доста ми је помогла другарица. Са њом сам била у контакту, лакше сам превазилазила те своје микро стресове у току дана уз подршку некога ко је у потпуно истој ситуацији као и ја.” /P7/

IV Будући сценарији

У овом делу рада истраживачи су им поставили једну хипотетичку ситуацију кроз питање – шта би радили да се поново затворе вртићи? На овај начин хтели смо да првенствено да сазнамо каква би

им подршка била потребна, а потенцијално је у периоду изолације изостала или није била довољна, како и шта би саветовали родитеље и васпитаче уколико дође до овакве ситуације?

Прва реакција родитеља је да *не би волели да се зашваране деси* „не бих волела да се то поново деси никако” /P1/, те да је овај период био доста стресан и исцрпљујући. И поред те констатације родитељи би у наставку својих одговора често говорили да ништа не би мењали „Радила бих исто што и тада, трудила бих се да што мање бринем.” /P11/ као и да им је све било „потаман” у односу на вртић.

Како би разумели наратив „потаман” истраживачи су ишли даље од овог питања покушавајући да разумеју шта им је то све било „потаман” у овој ситуацији. Детаљном анализом њихових одговора испоставило се да се „потаманост” види у односу на:

- *Породичну организацију и усклађеност са њом*: „Ја одувек радим прву смену, да бих била са децом после подне, па ми је било лако.” /P14/
- *Постојање веће бриге од вртића*: „Али тада, у тим данима, много већу бригу стварала ми је финансијска ситуација. Плашила сам се за нашу будућност, да ли ћемо мој муж и ја остати без посла, да ли ћу моћи да покријем све трошкове.” /P11/
- *Прилику да проводе више времена са децом* што није био ранији случај, највише се односи на родитеље који су радили од куће или који су били ослобођени посла. „Што се тиче времена које смо проводили заједно, јако нам је пријало. Трудила сам се да кад смо заједно имамо неке квалитетне активности које су њему занимљиве, а и мени су значиле да не размишљам о страху од вируса, будућности и томе шта нас чека.” /P11/

Потребна подршка

На питање да су могли да бирају који и какав вид подршке би им био потребан, родитељи су обично одговарали да им *не би требала никакава помоћ*: „Нема потребе, ми се увек добро организујемо, друг и ја се смењујемо са посла.” /P13/

Као подршку за коју сматрају да би им била потребна да дође до затварања, а коју смо препознали у одговорима родитеља односила се првенствено на *подршку од стране чланова породице* и то првенствено уколико би морали да раде: „У случају да ми не радимо од куће, а вртићи се затворе, вероватно би нам била потребна подршка од стране баке да причува ћерку.” /P9/

У покушају истраживача да врате питање на вртић и да ли би им значила *йодришка васиййача*, других запослених у вртићу, одговори родитеља су ишли у правцу да не би, односно: „није нам важна подршка васпитача као таква, јер имамо на кога да се ослонимо када треба децу чувати.” /P4/ Што је послало једну снажну поруку о томе чему служи вртић из перспективе родитеља, а чиме ћемо се детаљније бавити у завршном делу овог рада.

Савети васиййачима и дружим родийељима

У једној хипотетичкој ситуацији поновног затварања вртића желели смо да чујемо од родитеља шта би саветовали васпитаче и друге родитеље, како да поступају, о чему да мисле уколико до тога поново дође?

У одговорима родитељи *саветјују васиййаче* да:

- укључе *активностии* које би биле *занимљивије деци*: „Мислим да пре предлагања активности треба да размисле шта може бити занимљиво, а не да им намећу неку досадну активност као обавезу.” /P11/
- буду *флексибилнији са захйевима*: „Није ми се допало опомињање родитеља уколико не пошаљу слике деце како раде неки задатак. Мислим да је требало да имају мало више разумевања за родитеље.” /P8/
- *йовраћине информације буду констйруктивније*: „Деци и родитељима значи повратна информација када нешто раде, то је изостало.” /P17/

Друге *родийеље саветјују* да:

- *йроводе више квалитйейној времена са својом децом* колико је то год могуће и да прихвате ситуацију у којој се налазе: „Сада кад погледам схватам да посао није вредан да вичемо на децу и будемо нервозни.” /P6/
- буду *сйремни да раде заједно задатке са децом*: „да спреме план активности на недељном нивоу, и да се припреме. Иако су једноставне активности, опет је потребна одређена припрема и да то не раде површно и офрље.” /P9/

Међутим, родитељи увек враћају причу на *шири конйекстй и ийићање еизисйенције*: „Лако је мени да будем затворена у великом стану три месеца..., а шта да ради породица која живи у гарсоњери од 30 квадрата? Немам ја право њима да говорим да мисле позитивно и искористе најбоље из сваке ситуације, кад не морам да размишљам о кирији и шта ће дете да ми једе.” /P8/

V Праксе које остају са нама

Истраживачи су питали родитеље да ли постоји нека добра пракса која је остала са њима и након периода изолације, нпр. нека игра коју и даље радо играју са дететом, неке друштвене мреже које су отворене, а преко којих се и даље дописују...

Одговори родитеља на ово питање су ишли у правцу тога да:

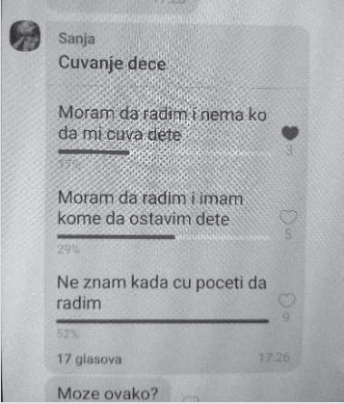

- *се све вратило на старо* и да се једино и даље чују преко вајбер група: „Има, остала је та група на вајберу и ту се дописујемо, шаљу нам снимке, слике наше деце.”/P5/ али много мањег интензитета што им прија;
- *више њажње посвећују дејствију*, више се интересују за оно што се дешава у вртићу: „Додуше, после тог периода свакодневних задатака, почела сам много више да разговарам са њим о ономе што се радило у вртићу, како му иде, да ли се сналази у ономе што се радило.” /P7/
- *користе ресурсе* које су добили од васпитача током периода изолације (брошуре, сајтове као што је „Зелена учионица” итд.). „Сваке недеље добијамо одређене брошуре које читамо. Постоје информације баш о одрастању у оваквом периоду кризе. Помажу нам да боље разумемо наше дете, квалитетно васпитање и тако даље.” /P9/
- *ипак идују неке игре или активности* („иде маца око тебе”, или гледање филмова, одлазак у природу, гледање ТВ емисије Бранко Коцкица, прављење колача...) у којима са децом проводе квалитетно време.

Уместо закључка: Доминантне слике вртића и породице у време ковид-19 кризе

Свесни смо да у оваквим околностима није лако говорити о грађењу квалитета у предшколском васпитању и образовању, посебно ако васпитно-образовни рад пада у други план, а живот у вртићу почну да нам диктирају санитарни захтеви. Међутим, то нас не ослобађа одговорности да као професионалци изнађемо начине како да превазиђемо кризу или бар да покренемо дијалог у чему је проблем и каква нам подршка треба, како нам кризна ситуација не би постала изговор за праксе које су биле присутне, а које су у овим условима постале огољене.

У закључном делу рада приказујемо кључне налазе истраживања из којих треба да учимо како бисмо унапређивали, мењали и преиспитивали нашу досадашњу васпитно-образовну праксу. Препознате слике вртића и породице у истраживању нису једине, али због природе и ограничења рада издвојили смо оне најприсутније. Питање за размишљање за све који се професионално баве предшколским васпитањем и образовањем јесте – које смо ми то слике подржали, а ка чему треба да тежимо, као пандан подржаним сликама.

Табела 1: Доминантне слике вртића и породице

ШТА СМО ПОДРЖАЛИ	КА ЧЕМУ ТРЕБА ДА ТЕЖИМО
<p>Вртић као место где се чувају деца и где им се окупира време</p> <p><i>Сјално су нешто радили, а јако и треба да буду окупирани /Р7/</i></p> <p>Родитељи су у својим одговорима наводили да је све што су добијали од вртића добро првенствено јер окупира време деци док они могу да раде. На почетку изолације васпитачи су најчешће комуницирали са родитељима о томе да ли могу или не могу да чувају децу (Слика 3).</p> <p>Слика 3.</p> <p>Може бити разумљиво да је то било организационо питање које је значило вртићу, али је уједно и подршка разумевању да је вртић место где се првенствено чувају деца, при чему се заборавља његова васпитно-образовна функција.</p>	<p>Вртић као место заједничког живљења и повезивања</p> <p><i>Деци је биљно дружење, зајло воле вртић /Р3/</i></p> <p>У вртићу се пружа подршка учењу и развоју детета које се остварује кроз заједничко учење деце и одраслих као аутентичних људских односа и заједништва у ситуацијама које за њих имају смисла (MPNTR, 2018, стр. 15). Вртић треба да је место повезивања различитих генерација, са различитим искуствима. Зато онлајн форме не могу да замене реалност и пруже осећај аутентичности као када су деца у вртићу. Кроз активности које су имали постојао је потенцијал за повезивање, што се огледало кроз иницијативу васпитача да једни другима шаљу фотографије како проводе дан, шта им се занимљиво десило, кроз слање фотографија док су ишли у вртић (Слика 6).</p> <p>Слика 6.</p>

Вртић као место подучавања деце

То су мала деца и онда је њо блажа варијанџа нешто да су школарци /P3/

Али и ако се видела образовна функција вртића, она се сводила на испуњавање одређених задатака који су унапред испланирани и шаблонизовани. Вртић се доживљава као „мала школа“, где је битно испунити задатак, али све то упаковано у рухо игре. Где се игра дидактизује и не види као важна и вредна по себи, већ као средство за испуњење крајњег циља: „али кажем ти они су то све савладали кроз шалу, нису смели конкретно да пишу, они сада нешто цртају кроз игру, ајде сада напиши своје име, али све то тако што нацрта” /P14/ (Слика 4)

Слика 4.

Васпитачи су подржали ту слику сталним слањем домаћих задатака на вајбер, који су претежно били, како су родитељи рекли „некреативне ствари, да нешто боје, цртају, науче слова, бројеве ...” /P5/ (Слика 5)

Што је нажалост прерасло у дневни или недељни домаћи задатак, те контролу да ли је родитељ окачио све што је требало у назначено време. То је пороузроковало реакцију родитеља да што пре затворе вајбер групе.

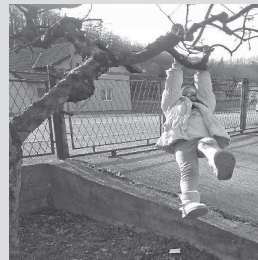
Вртић као место аутентичних ситуација учења

Деца воле њироду, да њирче, сакуљљају њране, досадно је да леје њрсие на њирџано дрво /P6/

Вртић је место подршке дечје добробити и добробити породице, кроз отварање прилика да препознајемо шта је то за децу важно и битно, како она уче и како у складу са тим стварамо прилике за њима смислено учење.

Деца нису пасивни примаоци искуства већ активно учествују у свом развоју, а на нама као професионалцима је да мислимо како градиме такве смислене прилике за учење, где ће се слика о детету као компетентном и активном учеснику свог развоја подржавати, где ће имати прилику да на аутентичан начин сазнају свет око себе, истражују, питају се (MPNTR, 2018; Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2014; Pavlović Breneselović, 2010) (Слика 7).

Слика 7.

Слика 5.

РОДИТЕЉИ КАО ИЗВРШИОЦИ ЗАДАТАКА

Ми смо њу да фотографишемо и пошаљемо слике, да радимо задатке када их треба предати у назначено време / P4/

Родитељи су имали примарну улогу да раде домаће задатке са децом, да фотографишу и пошаљу у вајбер групу. Нису се осећали позвани да учествују са предлозима, али и када је тога било, сводило се на то да се ради по устаљеном шаблону шта је пожељно предложити и дати као предлог. Васпитачи су ту слику о родитељима подржавали кроз давање сатнице када треба да заврше и окаче задатак, а када би се јавила иницијатива од родитеља брзо је била „уђуткана” тако што васпитачи нису реаговали на предлоге ван унапред осмишљеног и испланираног програма рада. Родитељи су често имали улогу супер-родитеља, који су морали да испрате сваки корак – када треба нешто да пошаљу на вртићку вајбер групу; ако имају старије дете, када иде у школу и како; ако раде, када и како раде, какве су им смене...

Закључујемо да уверења са којима смо кренули у истраживање (о родитељима као примарним васпитачима своје деце, активним учесницима...), нису препозната у овим сликама.

У онлајн условима јесте отежано, али није немогуће да подржавамо смисленост учења и аутентичност. Што нам говори да задавање задатака који ће се „одрадити” нису начин.

Већ прилика да разумемо комплексност контекста у коме смо се нашли (не можемо да јуримо и купујемо фломастере, бојице, папире како бисмо урадили задатке) већ да видимо потенцијал како да повезујемо породице једне са другима и са идејом да што квалитетније проведу време са својом децом.

РОДИТЕЉИ КАО ПАРТНЕРИ

Ми као родитељи желимо да будемо њу, важно је.../P12/

Партнерство са породицом и препознавање примарне улоге и важност породице у васпитању и раном узрасту, је основа за грађење квалитетне васпитно-образовне праксе.

Васпитачи отварају прилике за различите начине учешћа родитеља, где покушавају да не пасивизирају његову улогу или да га ставе у позицију извршиоца задатака. (Pavlović Breneselović, 2012). Вртић треба у ситуацијама кризе да разуме и подржава аутентичност породице, њене предлоге, идеје и да иницира повезивање. Није било примера у одговорима родитеља који би експлицитно подржавала и ову слику, већ су родитељи самоиницијативно покретали неке предлоге, како би деца радила оно што је њима смислено, те су били задовољни уколико васпитачи нису били строги са слањем задатака у назначено време или уколико се не уради задатак „биле су баш флексибилне, некада не урадимо и није проблем, радили смо нешто што је деци било лепо.” /P4/

Референце

- Bhamani, S., Makhdoom, A. Z., Bharuchi, V., Ali, N., Kaleem S., & Ahmed, D. (2020). Home Learning in Times of COVID: Experiences of Parents. *Journal of Education and Educational Development*, 7(1), 09–26. <http://dx.doi.org/10.22555/joeeed.v7i1.3260>
- Daniel, S. J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, 49, 91–96. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09464-3>
- Daniela, L., Rubene, Z., & Rüdolfa, A. (2021). Parents' Perspectives on Remote Learning in the Pandemic Context. *Sustainability*, 13(7), 3640. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/su13073640>
- Egan, S. M., Pope, J., Moloney, M., Hoyne, C., & Beatty, C. (2021). Missing Early Education and Care During the Pandemic: The Socio-Emotional Impact of the COVID-19 Crisis on Young Children. *Early Childhood Education Journal*. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01193-2>
- Hale, T., Angrist, N., Goldszmidt, R., Kira B., Petherick, A., Phillips, T., Webster, S., Cameron-Blake, E., Hallas, L., Majumdar, S., & Tatlow, H. (2021). A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker). *Nature Human Behaviour* 5, 529–538. <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01079-8>
- Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2014). Smernice za izradu Osnova programa predškolskog vaspitanja usmerenog na odnose. *Pedagogija*, 69(3), 351–360.
- Murray, J. (2021). Informal early childhood education: the influences of parents and home on young children's learning. *International Journal of Early Years Education*, 29 (2). <https://doi.org/10.1080/09669760.2021.1928966>
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (2018). *Pravilnik o Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta*. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/OSNOVE-PROGRAMA-.pdf>
- Pavlović Breneselović, D. (2010). Dobrobit deteta u programu naspram programa za dobrobit. *Nastava i vaspitanje*, 59(2), 251–264.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). *Od prirodnih neprijatelja do partnera: sistemski pristup porodici i javnom vaspitanju*. Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet.
- Pavlović Breneselović, D. (2013). Čemu služi pedagog. U Ž. Krnjaja, D. Pavlović Brneselović i K. Popović (ur.), *Pedagog između teorije i prakse*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Pokhrel, S., & Chhetri, R. (2021). A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning. *Higher Education for the Future*, 8(1), 133–141.
- Robson, D. (2020). How Covid-19 is changing the world's children. <https://www.bbc.com/future/article/20200603-how-covid-19-is-changing-the-worlds-children>

- UNICEF (2020). *Coronavirus (COVID-19) parenting tips*. <https://www.unicef.org/coronavirus/covid-19-parenting-tips#1>
- Vanderhout, S. M., Birken, C. S., Wong, P., Kelleher, S., Weir, S., & Maguire, J. L. (2020). Family perspectives of COVID-19 research. *Res Involv Engagem*, 69(6) <https://doi.org/10.1186/s40900-020-00242-1>
- Vilig, K. (2016). *Kvalitativna istraživanja u psihologiji*. Beograd: Clio.
- Vlachos, J., Hertegård, E., & Svaleryd, H. B. (2021). The effects of school closures on SARS-CoV-2 among parents and teachers. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 118(9). [10.1073/pnas.2020834118](https://doi.org/10.1073/pnas.2020834118)
- Weaver, Jo L., & Swank, J. (2020). Parents' Lived Experiences With the COVID-19 Pandemic. *The Family Journal*. Volume: 29 (2), 136–142.
- WHO (2020). *Coronavirus disease (COVID-19): Schools*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-schools>

Dragana L. Purešević*

Remote kindergarten in time of COVID-19 crisis – parents perspective

Abstract: With this work, we wanted to show the authentic stories of parents about remote kindergarten in times of COVID-19 crisis. Through a narrative interview conducted with 17 parents, we focused the conversation around five topics: the pandemic as a life chapter; key event; significant others; future scenarios; practices that have remained with us. Each topic in a unique way opens significant insights and projects certain images of the kindergarten and the role of the family in the period of isolation caused by the corona virus. The recognized images that we present in the concluding part of the paper, opens the opportunity to review the beliefs that we as professionals in this research have supported, and what we should actually strive for, taking into account the beliefs on which this paper is based.

Key words: preschool education; COVID-19; dominant images of kindergarten and family

* Dragana L. Purešević, Teaching Assistant, Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade. E-mail: dragana.puresevic@f.bg.ac.rs

CIP – Каталогизација у публикацији –
Народна библиотека Србије, Београд

37.014.5(100)(082)

616.98:578.834(100)(082)

ОБРАЗОВАЊЕ у време ковид кризе : где смо и куда
даље : зборник радова / Вера Спасеновић (уредник). – Београд :
Универзитет, Филозофски факултет, 2021 (Београд : Службени
гласник). – 259 стр. : илустр. ; 24 cm

„Овај зборник је настао у оквиру научноистраживачког пројекта
Човек и друштво у време кризе, који финансира Филозофски
факултет Универзитета у Београду.“--> прелим. стр. – Тираж 200. –
Стр. 7: Предговор / Вера Спасеновић. – Напомене и библиографске
референце уз текст. – Библиографија uz svaki rad. – Summaries.

ISBN 978-86-6427-177-6

а) Образовна политика -- У свету -- Зборници б) Ковид 19 --
Пандемија -- Зборници

COBISS.SR-ID 48407817

Зборник „Образовање у време ковид кризе: где смо и куда даље”, састављен од 16 радова чији су аутори наставници и истраживачи Студијске групе за педагогију Филозофског факултета, фокусиран је на област образовања у време ковид кризе, време које нам је на драстичан начин показало сву осетљивост и рањивост образовања као друштвене праксе, слабости постојећих образовних система и ограничености институционалних образовних пракси, али истовремено и реанимирало свест о његовој виталној важности и потенцијалу на који рачунамо управо у временима кризе.

Из рецензије проф. др Драгане Павловић Бренеселовић

У Зборнику се разматрају разноврсне, веома значајне теме, које се односе на различите нивое образовања, различите контексте образовања и учења, различите нивое функционисања образовања и сагледавају се из перспективе различитих актера васпитно-образовног процеса.

Из рецензије проф. др Марије Марковић

Свако од разматраних питања даје значајан допринос у добијању шире слике о стању и изазовима образовања у време пандемије, те пружа практичне смернице за унапређење васпитно-образовне праксе уопште, а не само у кризним ситуацијама.

Из рецензије проф. др Слађане Зуковић

